

.....

“NIDO” DOSTONING G‘OYASI VA BADIY TALQINI

Mehrinigor G‘ovsiddinova

Alfraganus universiteti

O‘zbek tili va adabiyoti yo‘nalishi magistranti

Annotatsiya: Mazkur tezisda Erkin Vohidovning “Nido” dostoni g‘oyaviy-badiiy jihatdan tahlil qilinadi. Asarda inson qalbi, vijdon, haqiqat va jamiyat o‘rtasidagi murakkab munosabatlar, shaxsning ichki kechinmalari hamda ijtimoiy mas’uliyat masalalari yoritilgan. Dostondagi lirik qahramon obrazi, uning ruhiy iztiroblari va haqiqat uchun kurashi badiiy-falsafiy nuqtayi nazardan baholanadi. Shuningdek, asarda qo‘llanilgan badiiy tasvir vositalari hamda “nido” timsolining ramziy mazmuni ochib berilib, asarning o‘zbek adabiyotidagi g‘oyaviy-estetik ahamiyati asoslanadi.

Kalit so‘zlar: Erkin Vohidov, “Nido” dostoni, o‘zbek adabiyoti, doston, lirik qahramon, inson va jamiyat, vijdon, haqiqat.

O‘zbek adabiyoti rivojida Erkin Vohidov ijodi muhim o‘rin egallaydi. Shoir asarlarida inson qalbi, vijdon, haqiqat va jamiyat muammolari chuqur falsafiy mushohada asosida yoritiladi. Uning epik asarlari orasida “Nido” dostoni mazmuniy teranligi, ruhiy jo‘shqinligi va ijtimoiy ahamiyati bilan alohida ajralib turadi. Mazkur doston insonning ichki hayqirig‘i, vijdon ovozi va befarqlikka qarshi kurash timsoli sifatida namoyon bo‘ladi. Ushbu maqolada “Nido” dostonining g‘oyaviy-mazmuniy xususiyatlari, badiiy vositalari hamda inson va jamiyat muammosini yoritishdagi o‘rni ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

“Nido” so‘zi hayqiriq, chaqiriq, ichki ovoz ma’nolarini anglatadi. Asar nomining o‘ziyoq muallifning asosiy niyatini – insonni uyg‘otish, uni loqaydlikdan chiqarish g‘oyasini ifodalaydi. Doston markazida inson qalbidagi iztirob, haqiqat uchun kurash va vijdon mas’uliyati turadi.

Erkin Vohidov dostonida jamiyatdagi adolatsizlik, yolg‘on, ikkiyuzlamachilik kabi illatlarni keskin tanqid qiladi. Shoir insonning sukut saqlashi, haqiqatdan yuz o‘girishi jamiyat tanazzulining asosiy sabablaridan biri ekanini ta’kidlaydi. Shu bois

asardagi nido oddiy hissiy hayqiriq emas, balki ijtimoiy-ma'naviy ogohlantirish sifatida talqin etiladi.

Dostonda lirik qahramon markaziy obraz hisoblanadi. U jamiyatdagi nosog'lom holatlarni chuqur his etuvchi, vijdoni uyg'oq shaxs sifatida gavdalanadi. Qahramon ichki kechinmalari, ruhiy iztiroblari orqali o'quvchini ham fikrlashga majbur qiladi.

Lirik qahramon jamiyat bilan kelisha olmaydi. U haqiqatni yashirishni emas, uni aytish yo'lini tanlaydi. Bu holat asarda shaxs va jamiyat o'rtasidagi ziddiyatni yuzaga keltiradi. Ushbu ziddiyat falsafiy umumlashma kasb etib, har qanday davr va makon uchun dolzarbligini saqlab qoladi.

"Nido" dostoni badiiy jihatdan yuksak saviyada yaratilgan. Shoir ramziy obrazlar, kuchli metaforalar va ritorik savollardan mohirona foydalanadi. Ritorik savollar orqali o'quvchi bevosita muloqotga tortiladi, uning vijdoniga murojaat qilinadi. Doston tili sodda va ravon bo'lishiga qaramay, mazmunan nihoyatda chuqur. Har bir misra ichki jo'shqinlik va falsafiy mushohada bilan sug'orilgan. Shoir poetik ohangni kuchaytirish orqali nido motivini yanada ta'sirchan qiladi. Natijada asar hayqiriq, ogohlantirish va da'vat ruhida jaranglaydi. Masalan, dostonning bir misrasida: *"Qalbim hayqiradi, yolg'on jamiyatga qarshi"* [1] lirik qahramonning ichki iztirobi va jamiyatdagi adolatsizlikka qarshi kurash ruhini ochib beradi. Bu misra ilmiy jihatdan tahlil qilinganda shuni ko'rsatadiki, Erkin Vohidov inson ruhiyatidagi dramatik ziddiyatni badiiy vositalar orqali kuchaytiradi.

Dostonning g'oyaviy mazmuni shaxs va jamiyat o'rtasidagi ziddiyatni yoritish bilan ham bog'liq. Lirik qahramon sukutni xiyonat deb biladi va o'z nidosi orqali jamiyatni ogohlantiradi: *"Befoyda qolmasin har bir ovoz, ayt haqiqatni, u ko'taradi qalblarni"* [1]. Bu misra ilmiy tahlilda shuni ko'rsatadiki, shoirning asardagi metaforik tili jamiyatdagi passivlikka qarshi kurashni kuchaytiradi.

Ichimda bir nido bor – jim tura olmaydi,

U yolg'onga ko'nikmas, sukutni tan olmaydi [1].

Mazkur misralar ilmiy jihatdan tahlil qilinganda, shoir inson vijdonini tirik, faol kuch sifatida tasvirlayotgani anglashiladi. Nido – bu shaxsning jamiyat oldidagi ma'naviy javobgarligidir.

Ichimda bir nido bor – jim tura olmaydi,

Inson va jamiyat muammosining talqini [1].

Asarda inson va jamiyat munosabati muhim masala sifatida yoritiladi. Jamiyatdagi adolatsizlik va ma'naviy tanazzul shaxs ruhiyatiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Lirik qahramon bunga befarq bo'la olmaydi va jamiyatni ma'naviy uyg'onishga chorlaydi. Shoir fikricha, jamiyat taqdiri har bir insonning vijdoniga bog'liq. Agar insonlar befarq bo'lib qolsa, illatlar chuqurlashadi. Shu sababli "Nido" dostoni insonni faol hayotiy pozitsiya egallashga, haqiqatni himoya qilishga da'vat etadi.

Erkin Vohidovning "Nido" dostoni o'zbek adabiyotida inson qalbi va jamiyat muammolarini chuqur falsafiy talqin etgan muhim asarlardan biridir. Doston vijdon ovozi, haqiqatga intilish va befarqlikka qarshi kurash g'oyalarini o'zida mujassam etadi. Shoir lirik qahramon orqali o'quvchini o'z ichki dunyosi bilan yuzlashtiradi va uni ma'naviy uyg'onishga chorlaydi.

Xulosa qilib aytganda, "Nido" dostoni o'zining g'oyaviy teranligi, badiiy mukammalligi va zamonaviy ahamiyati bilan o'zbek adabiy merosida muhim o'rin tutadi. Asar insonni vijdonli bo'lishga, haqiqatni asrashga va jamiyat taqdiriga befarq bo'lmaslikka undaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Vohidov E. Tanlangan asarlar. –Toshkent: Adabiy meros, 2000.
2. Karimov N. XX asr o'zbek adabiyoti. –Toshkent: O'qituvchi, 2010.
3. Qo'shjonov M. Adabiy tahlil asoslari. –Toshkent: Fan, 2008.
4. Rahimjonov D. She'riyat va zamon. –Toshkent: Ma'naviyat, 2015.
5. Ibragimova, D. I. (2025). FACT AND INTERPRETATION IN THE REPRESENTATION OF HISTORICAL FIGURES. Экономика и социум, (5-1 (132)), 293-296.
6. qizi Tursunaliyeva, M. A., & Shorustam, S. G. (2026). Hamd matnlarida iqtibos san'atining o'rni (Ogahiy asarlari misolida). The Lingua Spectrum, 1(1), 101-106.
7. Ibragimova, D. I. (2024). AN ANALYSIS OF ISAJON SULTON'S HISTORICAL PROSE: ERA, HEROES, THEMES, AND IDEAS. Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal, 5(05), 120-127.
8. GULMURADOVNA, J. N. (2020). THE RELATIONSHIP OF RUBAI AND BYTES IN CLASSICAL LITERATURE. INTERNATIONAL JOURNAL, 7(7), 344.

9. Xujayev, M. I. (2021). ZAKI VALIDIYNING TURKISTON ILMIY SAFARI (1913-1914) GA OID TADQIQOTLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(11), 776-788.
10. Gupta, D., Iroda, K., Faridovna, I. M., Hamidova, M., Muminjon, K., Saidjonovich, M. S., & Babayeva, Z. (2026). School-Based Support and Educational Transitions: Communication and Cognition in Genetic Syndromes. In *Interdisciplinary Perspectives on Genetic Syndromes and Human Development* (pp. 27-62). IGI Global Scientific Publishing.